

Rada Fundacji:

Danuta Przywara - Przewodnicząca
Henryka Bochniarz
Janusz Grzelak
Ireneusz Cezary Kamiński
Witolda Ewa Osiatyńska
Andrzej Rzepliński
Wojciech Sadurski
Mirosław Wyrzykowski

Zarząd Fundacji:

Prezes: Maciej Nowicki
Wiceprezes: Piotr Kładoczny
Sekretarz: Małgorzata Szuleka
Skarbnik: Lenur Kerymov
Członkini: Aleksandra Iwanowska

Warszawa, 26 kwietnia 2024 r.

**Szanowna Pani
Zuzanna Rudzińska-Bluszcz
Podsekretarz Stanu w
Ministerstwie Sprawiedliwości**

Szanowna Pani Ministro,

W odpowiedzi na pismo z dnia 4 kwietnia 2024 r. uprzejmie przedkładam uwagi Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka do projektu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia wzorów informacji o przebiegu, sposobie i warunkach przesłuchania podejrzanego i świadka, którzy nie ukończyli 18 r. życia (dalej: Projekt).

Helsińska Fundacja Praw Człowieka, co do zasady, pozytywnie ocenia treść załączników do ww. rozporządzenia określających informację udzielaną nieletnim podejrzanym i świadkom, uznając, że w odpowiedni, stosunkowo przyjazny odbiorcy sposób, przekazują one informacje na temat uprawnień przynależnych nieletnim. Niemniej, jedno z rozwiązań projektu budzi zasadnicze wątpliwości HFPC.

W odniesieniu do informacji dotyczących osób, które mogą towarzyszyć nieletniemu w trakcie przesłuchania, Projekt zawiera informacje o tym, że w toku przesłuchania obok nieletniego może w nim uczestniczyć także obrońca nieletniego – adwokat lub radca prawny. W tym kontekście Projekt odwołuje się do trzech sytuacji, w których udział obrońcy będzie możliwy. Po pierwsze, w sytuacji, w której obrońcę nieletniego wybrali wcześniej rodzice lub opiekunowie nieletniego. W drugiej kolejności, gdy opiekunowie lub rodzice poprosili sąd o wyznaczenie obrońcy z urzędu. Trzecią możliwością jest wyznaczenie obrońcy przez sąd z urzędu.

Projekt informacji nie przewiduje jednak możliwości osobistego ustanowienia przez nieletniego obrońcy z wyboru oraz możliwości własnoręcznego zwrócenia się przez nieletniego o ustanowienie mu obrońcy z wyboru. W ocenie HFPC, rozwiązanie to wprowadza w błąd nieletnich, *de facto* sugerując, że nie są oni uprawnieni do samodzielnego ustanowienia obrońcy z wyboru albo wystąpienia z wnioskiem o uzyskanie pomocy prawnej z urzędu.

Takiej konkluzji nie da się pogodzić z treścią Konstytucji RP, Konwencji o Prawach Dziecka, Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Dyrektywy Rady i Parlamentu Europejskiego 2016/800 w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym, a także standardom wyrażonym w aktach prawa międzynarodowego o charakterze *soft law*.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w art. 42 ust. 2, przewiduje, że każdy, przeciwko komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach

postępowania. Może on w szczególności wybrać obrońcę lub na zasadach określonych w ustawie korzystać z obrońcy z urzędu.

Podobną gwarancję wprowadza art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Zgodnie z treścią jego ust. 3 lit. c, każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma co najmniej prawo do bronięcia się osobiście lub przez ustanowionego przez siebie obrońcę, a jeśli nie ma wystarczających środków na pokrycie kosztów obrony - do bezpłatnego korzystania z pomocy obrońcy wyznaczonego z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości.

Również Konwencja o Prawach Dziecka w art. 40 ust. 2 lit. b wskazuje, że każdemu dziecku, które podejrzewa się, oskarża lub uznaje winnym naruszenia prawa karnego, należy zapewnić pomoc prawną lub inną pomoc w przygotowaniu i prezentowaniu jego obrony. Na tym tle, Komitet Praw Dziecka podkreśla, że zgodnie z art. 14 ust. 3 lit. d Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, prawo do pomocy prawnej stanowi minimalną gwarancję proceduralną przysługującą wszystkim osobom odpowiadającym przed sądami karnymi i powinna być w równym stopniu stosowana do dzieci¹.

Równie zasadnicze stanowisko prezentuje Dyrektywa 2016/800, wskazując w art. 6 ust. 1, że dzieci będące podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym mają prawo dostępu do adwokata zgodnie z dyrektywą 2013/48/UE. Ta ostatnia dyrektywa ustanawia po stronie państw członkowskich obowiązek zagwarantowania podejrzanym, aby mogli oni rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony.

Na możliwość samodzielnego ustanowienia obrońcy przez dziecko wskazują także przepisy Kodeksu postępowania karnego, zgodnie z którym oskarżonym przysługuje prawo do obrony, w tym prawo do posiadania obrońcy. Zgodnie z art. 83 k.p.k. obrońcę ustanawia oskarżony. Możliwość samodzielnego ustanowienia obrońcy przez nieletniego podejrzanego nie wyłącza w tym zakresie art. 76 k.p.k. uprawniającego przedstawiciela ustawowego nieletniego do działania na jego korzyść, w tym dokonywania w jego imieniu czynności procesowych i ustanowienia obrońcy. Uprawnienie takie, zgodnie z poglądami doktryny², nie wyłącza możliwości osobistego działania przez osobę pierwotnie umocowaną do działania, w tym wypadku samego nieletniego.

Zdaniem HFPC, możliwość efektywnego wykonywania prawa do obrony przybiera charakter teoretyczny w sytuacji, w której opcja ustanowienia obrońcy przez dziecko uzależniona jest wyłącznie od dobrej woli jego rodziców lub opiekunów prawnych, którzy mogą, ale nie muszą podjąć działania w tym kierunku, samodzielnie ustanawiając obrońcę lub zwracając się o jego ustanowienie do sądu. Podejście takie nie odpowiada także na wyzwania związane z sytuacją prawną dzieci bez opieki, które nie dysponują faktyczną możliwością uzyskania pomocy ze strony rodziców lub opiekunów.

Wszystkie te argumenty powinny zobowiązywać projektodawcę do wyraźnego wskazania w treści informacji, że nieletnim na gruncie Kodeksu postępowania karnego przysługuje prawo do osobistego ustanowienia obrońcy. Stąd HFPC postuluje w tym zakresie wprowadzenie na gruncie treści informacji dla nieletnich, stosownych zmian.

W odniesieniu do pozostałej treści pouczenia, HFPC postuluje wyodrębnienie do oddzielnego punktu zdania „Pamiętaj, że wszystko co powiesz może być wykorzystane w postępowaniu

¹ Komitet Praw Dziecka, General comment No. 24 (2019) on children's rights in the child justice system.

² R. A. Stefański [w:] Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1-166, red. S. Zabłocki, Warszawa 2017, art. 76.

przeciwko Tobie”. W ocenie Fundacji, kwestia ta ma fundamentalne znaczenie dla rozumienia przez dziecko prawa do milczenia i powinna zostać wyodrębniona w treści informacji wręczanej nieletniemu.

Z wyrazami szacunku

Maciej Nowicki
Prezes zarządu
[podpisano elektronicznie]

*Opinia została opracowana w ramach działań
Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka dofinansowanych z Funduszy Norweskich
w ramach Programu Aktywni Obywatele – Fundusz Krajowy*